

ІНФОРМАЦІОНАЛІЗМ: МЕТАМОРФОЗИ СУСПІЛЬСТВА І ПОЛІТИКИ

У статті автор, поєднуючи описовий та аналітичний методи, намагається ідентифікувати типологічні ознаки інформаціонального суспільства, що інтегративно виявляють себе у глобальному та локальному (регіональному) функціонуванні економіки, соціальних мереж, політики, культури та науки. Стверджується, що хронологічні параметри ідентифікації різних етапів еволюції суспільства є дублюючими, несуттєвими у межах політичної науки; на то місце пропонується матриця сутнісних логічних ознак, яка побудована на взаємодії позаекономічних, власне економічних (інструментальних) та над-економічних (символічних) аргументів суспільної архітектури, що дає можливість адекватно описати траєкторії політики та влади в сучасному глобальному світі.

Ключові слова: постіндустріальне суспільство, інформаційне (інформаціональне, програмоване, технотронне) суспільство, інфосфера, інформаціоналізм, інформаційні технології, масове суспільство, мозаїчне суспільство, суперсимволічна економіка, локальна політика, глобальна політика, нові актори політики, світова католицька церква, тероризм, наука, культура, культурна ідентичність, інструментальна раціональність, соціальна комунікація, соціальна динаміка, феномен «пришвидшення» часу, ідентифікація суспільства.

Деякі наші інтуїтивні відчуття, а також певні повсякденні соціальні факти та процеси, що лежать у площині взаємодії із зовнішнім світом, невідпорно схиляють сучасну людину до усвідомлення обставини, що цей світ стрімко збільшує власну динаміку, вражаючи шаленими темпами технологічних винаходів, новими принципами та структурами соціальної комунікації, незбагненними, на перший погляд, траєкторіями локальної та глобальної політики та стрімко зростаючою культурною різноманітністю. Час, у його суб'єктивному сприйнятті, різко «стискається», «ущільнюється», «пришвидшується» через те, що у межах його традиційних індикаторів та шкал вимірювання, як здається, все далі вміщується більша кількість інформації та подій. Філософи та фахівці у інших сферах суспільствознавства, спираючись на закони діалектики, апріорно не можуть пояснити означений феномен, оскільки жоден із цих законів не оперує параметром «час» і явища, процеси, які ці закони описують, не корелюють жодним чином із їх тривалістю. У царині повсякденної свідомості на основі феномену «пришвидшення» виникають відчуття нестабільності форм соціальної комунікації, руйнування сталих інститутів та стан-

дартів, цінностей суспільства — власності, сім'ї, професійної діяльності, соціальної захищеності, моралі тощо. У екстремальних точках такої свідомості виникають апокаліптичні образи світу, зароджується і знаходить комфортний прихисток брутальна ідея побудови приватного життя, позбавленого більшою чи меншою мірою його моральних чи соціальних імперативів, норм та заснованого на вдоволенні лише власного егоїстичного інтересу. Загалом такий тип оцінки суспільних явищ притаманний масовій свідомості у періоди кардинальних економічних та соціально-політичних перетворень; при цьому змінюється лише її історична форма але не самий зміст. У щоденниках французьких письменників братів Гонкур зафіксовані схожі песимістичні настрої, актуалізовані як реакція на Французьку буржуазну революцію. «Нове, до нині невідоме відчуття, симптоматичне для нових суспільств, що утвердились після 1789 року, — писав Едмон де Гонкур, — це відчуття, що існуючий соціальний лад протримається не більше десяти років». Ще одне, належне їм твердження, констатує, що «ідея відносності принципів та недовговічності уряду проникла у розум кожного» (переклад наш. — О.Г.) [1], що з надзвичайною переконливістю відтворює колорит сучасних українських суспільно-політичних обставин. В результаті така суб'єктивна реальність викликає ефект підсилення соціальної нестабільності, утруднює процеси керованості суспільними формами.

Іноді буває, що істини, які важко обґрунтувати науковими, логічно-раціональними аргументами, відкриваються у форматі образного, естетично-художнього відображення світу, що, у веберівській теорії ідеальних типів, пов'язане із переходом суб'єкта від цілераціональної до ціннісно-раціональної дії. Стосовно актуалізованої у даній статті проблеми інформаціоналізму варто поміркувати над оцінкою прогресу, запропонованою, зокрема, американським письменником Леонардом Левінсоном у одному із його витончених афоризмів. «Прогрес, — зауважує Левінсон, — це рух по колу, але все більш швидкий». Ключове слово у наведеній позиції, на нашу думку, — «швидкий», яке лежить у площині змістовної кореляції із поняттям «час», що, у вище згаданих філософських оцінках онтологічного буття і діалектичних законах, змістовного навантаження не несе, але, водночас, є логічно необхідним для вимірювання соціальної динаміки реального світу.

У контексті соціально-історичної ретроспекції, час — його інтенсивність, динаміка — виступає валідним індикатором рівня суспільного розвитку, змісту та якості життя

людей. Важливо зауважити принагідно, що обставина часу у вимірі соціальних процесів напряму пов'язана із розвитком засобів інформаційного обміну суспільства, для якого, загалом, характерне стрімке зменшення часових інтервалів передачі (транспортування) даних, при цьому самі дані (інформація), їх обсяг зростають по експоненті. Поштовий голуб у романі Анрі Бейля, випущений з височенної вежі закоханим молодим герцогом у Пармі часів Реставрації та звичайний e-mail, якого ми направляємо сьогодні нашим друзям чи знайомим (іноді на значно більші відстані) є досить колоритними образами, що по-своєму репрезентують різні історичні профілі суспільства і, одночасно, переконливо демонструють діаметральну різницю змісту та якості життя у них. Але зауважимо, що саме швидкість транспортування інформації, залежна, насамперед, від якості її носіїв, інструментів та форми збереження, і є тим вирішальним критерієм, що фіксує означену різницю між історичними стадіями суспільства.

Описана вище ідея сьогодні зовсім не є оригінальною; вона осмислена і глибоко інтегрована у теоріях технологічного детермінізму у західній політичній науці впродовж майже останнього півстоліття. Але саме ця ідея є, на наш погляд, центральною у обґрунтуванні інформаціональної парадигми суспільства, економіки та політики, що інтенсивно розробляється у наш час у провідних школах та центрах світової політичної науки.

Сучасний світ у всіх його компонентах та образах є надзвичайно різноманітним, таким, що постійно перебуває у стані мінливих організаційних форм, пов'язаних, зокрема, або із пошуками першоджерел власної ідентичності спільнот, що утворились на уламках тоталітаризму у Східній Європі та Радянському Союзі; або із доланням наслідків світової фінансово-економічної кризи; або із винайденням та впровадженням «чистих» технологій виробництва електроенергії, заактуалізованими технологічними катастрофами, як, наприклад, у Чорнобилі та на Фукусімі. Ці та інші образи реального світу є, водночас, стрижневими політичними проблемами людства. Акторами цього світу сьогодні виступають не тільки держави та державні об'єднання але й нові персонажі політики — міжнародні економічні консорціуми, національну належність яких практично неможливо визначити, але які мають свої корпоративні політичні інтереси, співвідносні як з глобальними, так і локальними рівнями їх функціонування; світова католицька церква (зауважимо, що Ватикан має сьогодні

ні дорадчий статус у Євросоюзі), глобальний політичний та духовний вплив якої можна відстежити і в руйнуванні східноєвропейських тоталітарних режимів, і в намаганні створити сучасну наднаціональну політичну структуру, яка, згідно позиції папи Бенедикта XVI, викладеній у третій енциклопедії «Caritas in Veritate» («Charity in Truth» — «Істинна благодійність»), підписаній 29 червня 2009 року, «має визнаватись усіма, слугувати ефективною владою заради забезпечення безпеки, поваги та прав кожного» [2]; терористичні організації, що виникають на ґрунті расових, етнічних, соціальних та релігійних ознак та діють як в середині країн, так і координують свою діяльність у міжнародному середовищі (нагадаємо принагідно відомі заклики аятоли Хомейні щодо фізичної розправи з британським письменником С. Рушді); сексуальні меншини, що з'являються на арені інституціоналізованої політики у ряді європейських країн та, подекуди, в російському та українському соціокультурному середовищі тощо. Загалом сучасне суспільство, започатковане його історичним поділом на комунізм та капіталізм у першій половині минулого століття, втратило свою традиційну дихотомічність, бінарність, системну соціально-політичну альтернативність (конфліктність) і, здавалось би, разом із цією ознакою, — внутрішню запрограмованість на ядерний апокаліпсис та самознищення. Після горбачовських реформ та антитоталітарних революцій у східній Європі настає своєрідний «кінець постійності» («the end of stability» — Е. Тоффлер), який викликав стрімке переформатування світового порядку, центрів його політичної та економічної могутності, а також, власне, зміну векторів соціально-політичного розвитку майже трьох десятків «нових незалежних країн». Світова спільнота обновила елементи власної структури, пройшовши (за термінологію Л. Левінсона) нове коло свого розвитку, причому — на більш високій швидкості. Щоправда, це **нове** спричинило у суспільній свідомості цілої цивілізації дещо несподівану оцінку не стільки реального образу світу, у який людство ненароком потрапило, скільки образу його найближчого майбутнього, загадкові, утаємничені соціально-політичні імперативи якого перегукувались, радше, із страшливими сюрреалістичними сюжетами та образами полотен С. Далі ніж умиротвореними мотивами художників епохи Відродження — Тиціана, Леонардо да Вінчі, Рафаеля чи Альбрехта Дюрера. Аналог таких художніх образів у раціональному (науковому) віддзеркалені світу адекватно представлений у добре відомому творі Елвіна Тоффлера

«Футурошок» (1970, 1984) [3], а також деяких його пізніших роботах [див. 4]. Найвиразніша та найболючіша точка коливання у суспільній свідомості цієї пори полягала у тому, що соціум на тривалий час втратив власну прогнозованість, традиційність, лінійність якої зумовлювала боротьба двох головних архітекторів світу, двох його головних акторів — капіталізму (індустріального суспільства) та комунізму (ета-тизму, як його влучно називає Мануель Кастельс). І коли одного із цих архітекторів не стало («всі царства смертні» — Н. Макіавеллі) — історія вкотре повторилась, з усією невідпорністю викликавши масову фобію майбутнього. «Чи можна якось пояснити цю дивну картину, не вдаючись до жаргону психоаналізу чи туманних кліше екзистенціалізму? — запитує Е. Тоффлер. — Дивне нове суспільство явно торує собі дорогу поміж нас. Чи існує спосіб зрозуміти його, спрямувати його розвиток? Як ми можемо прийти до згоди із ним?» (переклад наш. — О.Г.) [3, 31]. Зауважимо, разом з тим, що поки глобальний світ та його периферія міркує (чи не міркує) над означеною «кривизною» соціального простору і соціального часу — цей час і простір не чекають — у тому сенсі, що не стільки **впливають**, як **втручаються** у наше повсякденне життя, моделюючи його часто у образах страхітливих мутантів, змальованих у відомих творах Едгара Алана По або Мері Шеллі. Ці образи зачіпають і приватне, і суспільне (колективне) життя людини, приходячи до нас у вигляді неймовірного соціального розшарування, олігархізації влади, рейдерства, правового нігілізму, феномену В. Лозинського, розкрадання державних коштів, соціального рабства, зростаючого безробіття, високої смертності, депопуляції населення, свавілля чиновників, судів та банків, загалом хаосу у економіці тощо. Фобія майбутнього в масовій свідомості українського суспільства генерується також і каналами зовнішньої комунікації з оточуючим світом: промисловці та підприємці бояться, що енергомісткість більшості вітчизняної продукції та технології, на яких вона створюється, не дозволять вигідно реалізувати її на більшості світових ринків і автентичний продукт запорізького автогіганту під назвою «Славута» ніколи не колеситиме автобанами Німеччини, Італії, Франції чи Іспанії; селяни та дрібне фермерство бояться насичення внутрішнього ринку дешевими штучними (модифікованими) продуктами з Європи та США, що заважають реалізації натуральних, органічних продуктів, вирощених власними руками, та, найголовніше, бояться втратити землю, яка є не тільки економічною але й традиційною основою способу їх життя;

трудові мігранти з тернопільщини чи Закарпаття, які не мають легалізації у європейських країнах, бояться, що їх звідти депортують і позбавлять, в такий спосіб, заробітку, або, навпаки, заставляють на чужині працювати без оплати; українські вчені, в силу різних причин, найчастіше не витримують (за винятком декількох галузей) конкуренції із західними колегами, бо часто проблематика, якою вони займаються, не є актуальною у тому світі (за даними Центру ім. Г. Доброва НАНУ, опублікованими у 2007 році, на наукові статті українських авторів у цілому світі припадає всього лиш 0,09% посилань, що у чотири рази менше показників у Республіці Польща та у дев'ять разів менше, ніж показники у Росії [див. 5]).

Таким чином, нові реалії та тенденції розвитку світової цивілізації, пов'язані із позначеним вище переформатуванням світу, яке відбувалось за імперативу діалектичної пари регіонального (локального) та глобального, перетворились на одну із найактуальніших проблем модернізму у межах філософського, економічного, соціологічного аналізу суспільства, а також ініціювало інформаційний (інформаціональний) дискурс у західній політичній науці [див. 6].

Початок цього дослідницького дискурсу було покладено у концепції постіндустріалізму, що дістали системного осмислення у 60-70 рр. минулого століття у англо-американській, французькій та німецькій соціально-політичній науці, хоча сам концепт «постіндустріальний» був введений у науковий обіг на початку ХХ століття А. Кумарасвами у дослідженні систем суспільного виробництва азіатських країн. Як відомо, одним із системо-утворюючих принципів постіндустріалізму виступає сувора ідентифікація (логічна та історична) етапів суспільного розвитку та критеріїв їх вирізнення. І хоча у різних авторів у межах цієї наукової традиції подибується термінологічна інваріантність етапів суспільного розвитку, — всі вони виходили із генеральної тріступінчатої класифікації такого розвитку, вирізняючи при цьому рівні аграрних (доіндустріальних), промислових (власне індустріальних) і сучасних суспільств — постіндустріальних, які варіативно іменувались як технотронні, інформаційні, інформаціональні, програмовані тощо. Зрозуміло, що наша апеляція лише до формальних характеристик концепцій постіндустріалізму, пов'язаних із власне семантичними ознаками, є недостатньою для визначення суті цих концепцій і потребує, відповідно, дещо глибшого осмислення. Ретельніший аналіз теорій постіндустріалізму дозволяє побачити деякі сутнісні особливості цієї репрезентативної наукової традиції. Маємо на увазі наступне.

Сама тріада етапів суспільного розвитку (доіндустріальне — індустріальне — постіндустріальне суспільство) сконструйована у строгій діалектичній залежності історичного та логічного. Очевидно, історична впорядкованість означених етапів є цілком прийнятною — такою, що відображає реальний історичний процес світового розвитку і не викликає при цьому концептуальної невизначеності та спротиву. Однак, нам би хотілось звернути увагу на одну принципову річ, що є досить важливою у поясненні динамічних перетворень означених типів суспільства, переходу однієї його історичної форми у іншу. Доіндустріальні суспільства є початковою формою соціальної еволюції людства і тому, в силу інфантильності технологічного потенціалу, зосередженості на видобутку та виробництві переважно сільськогосподарського продукту (загалом примітивними знаряддями праці), такі суспільства дістали назву аграрних. Логіка соціальної комунікації між головними акторами стародавнього світу та доби раннього феодалізму — де хронологічно розташована епоха аграрних суспільств — власниками засобів виробництва та рабами, феодално залежним населенням, трималась виключно на позаекономічних стимулах. Древньоримський раб чи віллан у середньовічній Англії включені у процес виробництва як живі знаряддя праці, у яких є власник. Галерний раб, за образною метафорою поета, — це лиш просте «продовження весла», який немає жодних конструктивних внутрішніх стимулів до активної праці. Аграрні суспільства, відтак, це не лише переважно монокультурні у структурі суспільного виробництва, але й низькопродуктивні та повільні у сенсі соціальної динаміки. Причина — позаекономічне стимулювання праці. Індустріальне суспільство, започатковане мануфактурними формами організації праці, що поступово переростають у економіку «фабричних труб» (за образним виразом Е. Тоффлера), являє собою принципово новий тип суспільного виробництва та соціальної комунікації, яка реалізується на основі інститутів свободи, раціоналізму та економічній детермінованості праці, вектори якої зорієнтовані у бік багатства, грошей. «Money talks» («гроші вирішують») — цей поширений афоризм з невідомого джерела є, певне, найкolorитнішою характеристикою індустріалізму, як автентичного історичного етапу суспільної еволюції, що був хронологічно започаткований у XVI-XVII століттях і тривав до 60-70 років XX століття. Глибокий зміст цих двох слів вміщує реальні і міфологічні образи багатства — Клондайк, Ельдорадо, Пайтіті, Угрюм-ріку — що перетворились на об'єкт солодких прагнень людини та, вод-

ночас, її жорстоких, насильницьких дій, зняряддя особистісної самореалізації та «війни всіх проти всіх». Логіка метаморфози аграрного суспільства у індустріальне пов'язана із розкріпаченням, вивільненням сутнісних сил людини та тотальним запровадженням принципу раціоналізму, продуктом застосування якого стає більш ефективна економіка, прагматична та експансивна політика, модернізована і істотно урізноманітнена соціальна структура; при цьому загальна системна динаміка їх функціонування була стрімко піднесена у порівнянні з архаїчними образами середньовічних доіндустріальних цивілізацій. Постіндустріальне суспільство (інформаційне, технотронне, інформаційне) за параметром системної динаміки (інтенсивності часу) істотно переважає суспільство «фабричних труб», оскільки засноване на досягненнях науки та інформаційно-технологічної революції, які дозволили приватному економічному інтересу вийти за межі локального середовища і опанувати глобальне середовище. Ален Турен, роботи якого у семидесяті роки минулого століття у західній соціально-політичній науці поклали початок теорії інформаціоналізму [див. 6], аналізуючи епоху «modernite» (XVII-XX століття), зауважував, що її пізня стадія демонструє розрив, який виникає між національними державами та міжнародним господарством, зумовляючи руйнування моделі суспільства, котре комбінувало у власних межах інструментальну раціональність економіки, підприємництва, бізнесу та культурну ідентичність. На цьому ґрунті у 60-70 рр. виникає нове суспільство, яке зветься у автора «програмованим» (а не постіндустріальним), і є «найбільш сучасним соціетарним типом» або «найбільш просунутою формою сучасності» [див. 6, с. 22-84]. Таке суспільство утворюється лише у точці виходу із індустріального, виникаючи, по суті, за межами індустріального, заперечуючи його. У роботі «Чи зможемо ми жити разом?» (1997) А. Турен резюмує: «Сьогоднішня реальність полягає у розриві двох всесвітів: ринкового та культурного, які управляються інструментальним розумом і колективною пам'яттю» [7]. Таке положення речей означає, зокрема, що економіка та бізнес у сучасному світі є системним утворенням, яке найповніше реалізується і набуває раціональності (ефективності) лише у глобальному просторі, залишаючи у локальному (національному) проблему збереження культурної ідентичності. При цьому важливо підкреслити, що програмоване суспільство у А. Турена виникає, власне, на основі не економічних, а надеконімічних аргументів, пов'язаних із соціальними та культурними факторами, серед яких вирішального значен-

ня набувають наука, політична воля та прагнення людей до пошуку доходів.

Таким чином, хронологічна періодизація інформаціоналізму, про яку тут йшлося, є другорядною обставиною його ідентифікації, порівняно із сутнісними характеристиками еволюції суспільних форм, які проходять три автентичних стадії, пов'язані із *позаекономічними*, *власне економічними* та *надекономічними* (символічними) аргументами організації суспільства, матеріального виробництва та політики у його межах. Інформаціональне суспільство є продуктом еволюції не стільки матеріального виробництва, як зумовлене об'єктивним зміщенням економіки та системи соціальної комунікації у сферу послуг — медичного обслуговування, культури, освіти, розвиток наукових досліджень — загалом так звану інфосферу, яка дедалі впевненіше перетворюється на основний ресурс, що живить розвиток і економіки, і бізнесу, і політики, і соціальних мереж та, водночас, не є тотожною автентичним процесам, що відбуваються у цих галузях.

Закономірність функціонування описаної вище тріади ідентифікації ступеня розвитку суспільства може бути локально (вибірково) застосована до визначення будь-яких складових процесів соціальної еволюції, окреслених економічною, культурною чи політичною сферами. Наприклад, функцію грошей у доіндустріальній фазі суспільства первісно виконували матеріальні предмети (знаряддя праці, шкіри (хутро) тварин, слонова кістка тощо), що добирались за принципами еквівалентності. Як тільки у господарському процесі виникає додатковий продукт — майже одночасно з ним з'являються мідні, бронзові, срібні та золоті монети, а із створенням банківської системи у фазі індустріальної цивілізації з'являються їх імітанти — паперові банкноти, що поступово поширюються як засіб платежу у межах усієї макроекономічної системи, переводячи срібні та золоті монети у категорію банківських металів та індивідуального багатства але не витісняючи їх при цьому повністю із торгівлі. (У історичному романі Зінаїди Тулуб «Людолови» описана сцена продажу вродливої української жінки на невільницькому ринку у Кафі за ваговий до неї еквівалент золота). Ця метаморфоза, думається, значною мірою була спричинена інтенсивністю товарно-грошових операцій, їх частотою, що стрімко зростала у зв'язку з розвитком товарного виробництва та розширенням географії ринків. У вигляді золотих монет та банкнот гроші використовуються і в межах сучасної суперсимволічної (за виразом Е. Тоффлера) економіки.

Проте, чим далі — тим частіше функцію грошей беруть на себе ще більш символічні (у відношенні до золота та інших дорогоцінних металів) імітанти — платіжні або кредитні пластикові картки, які, власне, не є грішми у форматі аграрного або індустріального суспільства. Племена аборигенів на о. Борнео, куди полюбляв споряджати власні експедиції Жак Ів Кусто, напевне довго і здивовано розглядали би пластикову картку VISA, продукovanу та видану, скажімо, BNP Paribas Group, бентежачись та очікуючи від несподіваного купця чогось більш цінного, предметного та функціонального. Таким чином гроші, як один із сталих економічних винаходів людства, подібно до усіх фундаментальних перетворень суспільства у межах розглянутої вище системи координат (аграрне — індустріальне — символічне (інформаціональне)), також цілком послідовно і синхронно змінюють власний образ, зміщуючись від золотої монети у формат банківської купюри, а від неї — до віртуальних, символічних грошей у системі Web-Money або представлених із застосуванням передових інформаційних технологій у форматі Visa, Master Card тощо. Ясна річ, що і швидкість обертання електронних грошей, їх обсяги та відстані, які вони долають, не йдуть у жодне порівняння з обігом банкнот та дорогоцінних металів і поготів. Такими є імперативи сучасної глобальної економіки, сучасного глобального світу.

Універсальне запровадження інформаційних технологій, які утворюються як продукти наукового, культурного виробництва, як продукти знання, до вдосконалення найрізноманітніших форм соціальної комунікації у економіці, архітектурі соціальних мереж, політичному процесі, фінансовому обігу, біржовій діяльності тощо цілком логічно дозволяють говорити про глобальний вплив означеного надекономічного (власне, культурного) явища у організації суспільного життя, точніше того його етапу, що дістав назву постіндустріальний (або інформаційний (інформаціональний), що у даному випадку є тотожними дефініціями). Один із найбільш авторитетних сучасних теоретиків інформаціоналізму Мануель Кастельс, у межах фундаментального дослідження «Піднесення мережевого суспільства. Том I. Інформаційна епоха: економіка, суспільство та культура», серед багатьох ознак згаданого суспільства вирізняє, як найбільш важливий критерій знання, обробку інформації, культуру — себто ті інструментальні характеристики суспільства, які, за своїм походженням, лежать у межах надекономічної субстанції. «Оскільки інформаціоналізм заснований на технології знання та інформації, — зауважує М.Кастельс, — у інфор-

маціональному способі розвитку наявний особливо міцний зв'язок між культурою та продуктивними силами, між духом та матерією» (переклад наш. — О.Г.) [8, с. 17]. У тому ж розділі книги («Інформаціоналізм, індустріалізм, капіталізм, етатизм: способи розвитку і способи виробництва») автор переконує: «У новому, інформаціональному способі розвитку джерело продуктивності полягає у технології примноження знання, обробці інформації та символічній комунікації. ... Специфічним для інформаціонального способу розвитку є вплив знання на саме знання, — як головне джерело продуктивності» (переклад наш. — О.Г.) [8, с. 16-17].

Звичайно, не варто думати, що інформаціоналізм, як певна суспільна форма, як спосіб комунікації та розвитку, зачіпає лише сферу матеріального виробництва. По суті, весь світ, що нас оточує, став «цифровим»; саме в такому вигляді (персональний ідентифікаційний номер) зберігається інформація про кожного з нас у державній реєстраційній системі (органах державної податкової, митної служби, паспортних департаментах), відстежуючи траєкторії нашої соціальної комунікації та поведінки в суспільстві — від сплати податків, поїздок за кордон, банківських операцій до проведення техогляду власного автомобіля; результати наших покупок у торгівельних мережах типу «Сільпо», позначені у чеках і збережені у комп'ютерних базах даних таких мереж, дозволяють їм з високою точністю планувати асортимент та обсяги оптових поставок, що варіюються за параметрами тиждень — місяць — сезон (квартал) — рік; інформація про наявну у людини вищу освіту заблокує її намагання отримати другу вищу у межах державного сектору у вишах. Здається цифровий світ знає про нас все або майже все, принаймні, він прагне до того аби сприяти різноманітним державним службам у виконанні покладених на них обов'язків. І це є цілком звичайним явищем у сучасному світі.

Найбільш виразний бік інформаціоналізму полягає не в тому, що він змінює наше приватне життя (хоча це також важливо), а в тому, що він кардинально переформатовує систему суспільного виробництва, політики, соціальної архітектури, культури, науки, знання, цінностей, міжнародних відносин. Генеральний вектор цих змін орієнтований у бік глобалізації світу але, в силу різної швидкості, динаміки інформаціональних процесів у різних точках соціального простору, скажімо, в країнах «ядра» та «периферії» (Е. Валлерстайн), ми отримуємо ефект мозаїчного суспільства і, відповідно, об'єктивну потребу модернізації політики у її глобальному та регіональному вимірах.

Список використаних джерел:

1. Ускорение темпов общественного развития. — Режим доступа: <http://molitvu.ru/?p=932>.
2. Text of papal encyclical 'Charity in Truth'. — Режим доступа: http://www.boston.com/news/local/articles_of_faith/2009/07/text_of_papal_e.html.
3. Toffler A. Future Shock. — Random House Publishing Group. 1984. — 576 p.
4. Toffler A. & H. Revolutionary Wealth: How it will be created and how it will change our lives / Ed. Alfred A. Knopf. 2006. — XVI + 492 pp.
Товфлер Э. Метаморфозы власти : пер. с англ. / Э. Товфлер. — М. : ООО «Издательство АСТ». 2003. — 669+3 сс.
5. Бердичевская М. Академическое болото / М. Бердичевская. — Режим доступа: <http://www.expert.ua/articles/12/0/6120/>
6. Touraine A. The Post-Industrial Society. Tomorrow's Social History: Classes, Conflicts and Culture in the Programmed Society. Trans. by L. Mayhew. — New York : Random House, 1971. — VIII+244 pp., including index;
Bell D. The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting. — New York : Basic Books, 1973. — 507 p.
Piore M. & Sabel Ch. The Second Industrial Divide: Possibilities for Prosperity. — New York : Basic Books. 1984. — IX+355 pp.;
Shiller H. Mass Communications and American Empire. (Critical Studies in Communication and in the Cultural Industries). Second Edition. — New York: Westview Press. 1992. — 228 p.;
Habermas J. The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society. Trans. by T. Burger. — Cambridge, Massachusetts: MIT Press. 1989. — XXI+305 pp.;
Giddens A. Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Later Modern Age. — Cambridge: Polity Press. 1991. — VII+256 pp.;
Giddens A. The Consequences of modernity. — Cambridge: Polity Press. 1991. — IX+186 pp.;
Webster F. Theories of the Information Society. Second Edition. — London and New York: Routledge. 2002. — 318 p.
Гидденс Э. Политика, управление и государство / Э. Гидденс // Рубеж (альманах социальных исследований). — 1992. — № 3. — С. 78-107.
7. Сможем ли мы жить вместе? Рецензия на книгу: Touraine A. Pourrions-nous vivre ensemble ? Egaux et defferents. P., 1997. — Режим доступа: http://www.postindustrial.net/content1/show_content.php?table=reviews&lang=russian&id=13.
8. Castells M. The Rise of the Network Society. Second Edition. The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol. I. — Oxford: Blackwell Publishers Ltd. 2000. — XXIX+594 pp.

For the last 40 years the research on politics and power within a post-industrial system has remained a strong scientific tradition in the Western schools of sociology and political science. By

applying descriptive and analytical methods, the author endeavors to identify typological characteristics of informational society which in an integrated way emerge in the global and local (regional) functioning of economy, social networks, politics, culture and science. It is maintained that in political science the chronological parameters of identification of various stages of society evolution are of secondary, insignificant importance. Instead it is proposed that its place should be taken by the matrix of substantial logical characteristics built on the interplay of extra-economic, economic and super-economic (symbolic) arguments of social architecture, which offers a possibility to appropriately describe the trajectories of politics and power in the modern global world.

Key words: post-industrial society, information (informational, programmed, technotronic) society, infosphere, informationalism, information technologies, mass society, mosaic society, super-symbolic economy, local politics, global politics, new political actors, Catholic Church, terrorism, science, culture, cultural identity, instrumental rationality, social communication, social dynamics, «time acceleration» phenomenon, identification of society.

Отримано 19.04.11

УДК 316(477)

О. В. Рибщун

ХАРАКТЕРНІ РИСИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІОЛОГІЇ: МОНІТОРИНГОВІ ПРОЕКТИ (ЗАРОДЖЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ, УТВЕРДЖЕННЯ)

Однією із характеристик сучасної української соціології є її перехід на нові форми науково-дослідної роботи — моніторингові обстеження стану українського суспільства або ж його окремих структур. Перехід цей засвідчує, по-перше, відхід від колишніх радянських практик наукового дослідження до світових стандартів, прагнення до самоідентифікації та самоствердження як повноправного партнера в системі світової соціології; по-друге, завершення процесу інституціоналізації української соціології та початки її якісного зростання; і по-третє, професіоналізм українських соціологів, котрі адекватно реагують на суспільні виклики, вчасно відчувуючи «зміни епох».

Ключові слова: українська соціологія, соціологічний моніторинг

Соціологія на Україні утвердилась вже майже півтора століття тому, проте її історичний розвиток на вітчизняних теренах був досить суперечливим, а іноді навіть трагічним. Через вплив різноманітних факторів українські соціологи змушені були то боротись за своє існування, то шукати способи самоствердитись в системі світової соціології, то ще якимось пристосовуватись до вимог часу. Все це зумовило унікальність періодизації української соціологіч-